

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi toimeentulotuesta annetun lain 7 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan toimeentulotuesta annettua lakia muutettavaksi siten, että toimeentulotuen perusosaan ei enää sisällyttäisi seitsemää prosenttia toimeentulotuen asiakkaan tarpeellisten suuruisten asumismenojen määrästä.

Esitys liittyy valtion vuoden 2006 talousarvioon ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä syyskuuta 2006.

PERUSTELUT

1. Nykytila ja sen arviointi

Toimeentulotuen perusosalla katettaviin menoihin kuuluvat toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997, *toimeentulotukilaki*) 7 §:n 2 momentin mukaan ravintomenot, vaatemenot, vähäiset terveydenhuoltomenot sekä henkilökohtaisesta ja kodin puhtaudesta, paikallisliikenteen käytöstä, sanomalehden tilauksesta, televisioluvasta, puhelimen käytöstä ja harrastus- ja virkistystoiminnasta aiheutuvat menot sekä vastaavat henkilön ja perheen jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvat menot.

Perusosaan sisältyy lisäksi seitsemän prosenttia tarpeellisen suuruisesta asumistukilain (408/1975) 6 §:ssä tarkoitettujen asumismenojen määrästä. Toimeentulotuesta annetun asetuksen (66/1998, *toimeentulotukiasetus*) 1 §:n 3 momentin mukaan henkilön erityisten tarpeiden tai olosuhteiden perusteella toimeentulotuen lisäosalla katettavina menoina voidaan kuitenkin poikkeuksellisesti ottaa huomioon myös perusosalla katettavia asumismenoja.

Asumismenojen osittainen sisällyttäminen toimeentulotuen perusosaan syntyi poliittisen kompromissin tuloksena vuonna 1997, jolloin toimeentulotukilaki säädettiin. Seitsemään prosenttiin päädyttiin budjettiriihessä

1997, kun soviteltiin yhteen erilaiset asiaa koskevat näkemykset.

Eduskunta edellytti vastauksessaan toimeentulotukilain säätämistä koskevaan hallituksen esitykseen (EV 233/1997 vp), että hallitus seuraa lain tavoitteiden toteutumista tiiviisti. Seurannassa kehoitettiin erityisesti ottamaan huomioon muun muassa se, aiheuttaako asumismenojen omavastuuosuuden sisällyttäminen toimeentulotuen perusosaan häätöjen lisääntymistä ja kohtuullisen asuimistason alenemista. Sosiaali- ja terveystoiministeriö antoi eduskunnalle 8 päivänä tammikuuta 2001 selvityksen, joka perustui sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimus- ja kehittämiskeskuksen toimeentulotukitilastoihin sekä Elsa Keskitalon, Matti Heikkilän ja Seppo Laaksosen tutkimusraporttiin (Toimeentulotuen muutokset. Vuoden 1998 perusturva- muutoksen arviointitutkimuksen loppuraportti, Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2000:16).

Seurantaselvityksen mukaan yli puolet selvityskuntien sosiaalityöntekijöistä oli sitä mieltä, että omavastuun käyttöönotto oli vaikuttanut halvempaan asuntoon muuttamiseen. Toisaalta enemmistö sosiaalityöntekijöistä (67 %) katsoi, että omavastuu oli lisännyt vuokratästejä.

Sosiaalityöntekijöistä 43 % oli sitä mieltä,

että omavastuu oli lisännyt häättöjä ainakin jossain määrin. Häädöt eivät olleet lisääntyneet lainkaan 27 %:n mielestä, ja vajaa kolmannes sosiaalityöntekijöistä ei osannut arvioida asiaa. Ulosottotilastojen mukaan merkittävää häättöjen kehityksen muutosta ei näyttänyt ajoittuneen vuoteen 1998, jolloin asumismenojen omavastuu otettiin käyttöön toimeentulotukea myönnettäessä. Häättöjen määrä oli jopa alentunut vuonna 1999.

Toimeentulotukiasetuksessa säädettyä mahdollisuutta alentaa asumismenojen omavastuun määrää oli jossain määrin käytetty, mutta käyttö oli jäänyt suhteellisen vähäiseksi.

Toimeentulotukilakia säädettyä tavoitteena oli, että asiakkaan kiinnostus asumiskustannuksiinsa säilyisi ja edistettäisiin hakeutumista kohtuuhintaiseen asumiseen (HE 217/1997 vp). Järjestelmä on kuitenkin ollut asiakkaille vaikeaselkoinen ja ehkä osin sen vuoksi laille asetetut tavoitteet ovat jääneet usein saavuttamatta. Sosiaalihuollon työntekijöiden antaman palautteen mukaan omavastuuosuus ei vaikuta toimeentulotukiasiakkaiden pyrkimykseen pienentää asumiskustannuksiaan, koska asiakkaat eivät laskelman vaikeaselkaisuuden takia hahmota omavastuuosuuden merkitystä. Usein asiakkaalla ei myöskään paikkakunnan suppean asuntotarjonnan vuoksi ole tosiasiallista mahdollisuutta muuttaa edullisempaan asuntoon.

Toimeentulotuessa perusosien suuruus on määriteltä vain kahdessa kuntaryhmässä. Korkeiden asumiskustannusten paikkakunnilla asuville kotitalouksilta asumismenojen niin sanottu omavastuuosuus on vienyt suhteellisesti suuremman osan perusosasta kuin alhaisten asumiskustannusten paikkakunnilla. Asumismenojen omavastuun vaikutusta koskeneissa selvityksissä ongelmallisimmiksi on todettu Helsingin korkeat asumiskustannukset.

Kannustinloukkutyön yhteydessä 1990-luvun puolivälissä esitettiin, että myös toimeentulotukeen oli syytä saada omavastuu asumismenoissa, koska oli merkkejä siitä, että aikaisempi tilanne oli omiaan nostamaan vuokratasoa. Vuokratason nousu on vaikuttanut sekä toimeentulotukimenoihin että asumistukimenoihin. Käytännössä on kuitenkin osoittautunut, ettei seitsemän prosentin

omavastuuosuuden sisällyttäminen toimeentulotuen perusosaan ole ollut toimiva keino asumiskustannuksiin vaikuttamiseksi.

Taloudellisen hyvinvoinnin on arvioitu kohentuneen Suomessa 1990-luvun loppupuolelta lähtien. Vaikka pienituloisen väestön osuutta mittaava köyhyysaste on Suomessa useimpiin muihin Euroopan unionin jäsenvaltioihin verrattuna edelleen alhainen, köyhyysaste on kuitenkin viime vuosina kasvanut.

Pienituloisen väestön tulokehitys on ollut selvästi heikompaa kuin keski- ja hyvätuloisilla. Vuonna 1995 kotitalouksien käytettävissä oleva mediaanitulo oli 56 prosenttia suurempi kuin käytettävissä oleva tulo alimman tulokymmenyksen ylärajalla. Vuoteen 2002 mennessä ero oli kasvanut 71 prosenttiin. Pienituloisimman kymmenyksen bruttotuloista noin kaksi kolmasosaa on toimeentuloturvaetuuksia ja muita tulonsiirtoja, joten niiden kehityksellä on keskeinen merkitys ryhmän tulojen kehittymiselle.

2. Ehdotettu muutos ja sen tavoitteet

Asumismenojen seitsemän prosentin omavastuu ehdotetaan poistettavaksi 1 päivästä syyskuuta 2006 lukien. Ehdotuksen tavoitteena on parantaa kaikkein vähävaraisimpien kotitalouksien taloudellista asemaa ja valinnanmahdollisuuksia.

Muutoksen toteuttamiseksi toimeentulotukilain 7 §:n 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi poistamalla siitä viimeinen virke.

3. Esityksen vaikutukset

3.1. Taloudelliset vaikutukset

Muutoksesta aiheutuvat arviolta 40 miljoonan euron vuotuiset kustannukset korvattaisiin kunnille täysimääräisesti. Kuntien valtionosuuteen on vuodelle 2006 lisätty 14,4 miljoonaa euroa. Puolet lisäyksestä toteutetaan korottamalla sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuusprosenttia 0,06 prosenttiyksiköllä momentilla 33.32.30. Toinen puoli lisäyksestä toteutetaan varaamalla 7,2 miljoon-

naa euroa momentille 33.32.38.

3.2. Yhteiskunnalliset vaikutukset

Asumismenojen omavastuuosuuden poistaminen parantaisi toimeentulotuen asiakkaiden mahdollisuuksia selviytyä paremmin muista toimeentulotuen perusosalla katettavista jokapäiväisistä menoistaan, kuten ruoka- ja vaatemenosta. Esitys parantaisi erityisesti kalliiden asumiskustannusten alueilla asuvien toimeentulotukiasiakkaiden tilannetta ja edistäisi asiakkaiden valtakunnallista yhdenvertaisuutta.

4. Asian valmistelu

Esitys on valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriössä. Esityksestä on käyty kuntalain (365/1995) 8 §:ssä tarkoitettu neuvottelu.

5. Riippuvuus muista esityksistä

Esitys liittyy valtion vuoden 2006 talousarvioon ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Esityksessä ehdotetusta muutoksesta kunnille aiheutuvista kustannuksista puolet korvataan korottamalla sosiaali- ja terveydenhuollon käyttökustannusten valtionosuutta 0,06 prosenttiyksiköllä. Vuoden 2006 alusta sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuutta korotetaan esityksessä ehdotetun muutoksen lisäksi kansallisen terveydenhuollon hankkeen ja Sosiaalialan kehittämishankkeen ta-

voitteiden toteutumisen tukemisen sekä työmarkkinatukiudistuksesta kunnille aiheutuvien menetysten kompensoimisen perusteella 1,1 prosenttiyksikköä. Kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuus olisi vuoden 2006 alusta 33,32 prosenttia. Valtionosuusprosentin muutos toteutetaan sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annetun lain (733/1992) muutoksella, jota koskeva esitys annetaan osana hallituksen esitystä työmarkkinatuen aktivointiin liitettäväksi lainsäädännöksi.

Toinen puoli kunnille tässä esityksessä ehdotetusta muutoksesta aiheutuvista kustannuksista korvataan varaamalla valtion talousarvioon 7,2 miljoonaa euroa momentille 33.32.38. Työmarkkinatukiudistusta koskeva hallituksen esitys sisältää toimeentulotukilakia koskevan muutosesityksen, minkä vuoksi momentille on varattu perustoimeentulotuen kustannuksiin 220,5 miljoonaa euroa. Molemmat muutokset huomioon ottaen momentille 33.32.38 on vuonna 2006 varattu yhteensä 227,7 miljoonaa euroa.

6. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulemaan voimaan 1 päivänä syyskuuta 2006.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

toimeentulotuesta annetun lain 7 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan toimeentulotuesta 30 päivänä joulukuuta 1997 annetun lain (1412/1997) 7 §:n
2 momentti seuraavasti:

7 §

Huomioon otettavat menot

Perusosalla katettaviin menoihin kuuluvat ravintomenot, vaatemenot, vähäiset terveydenhuoltomenot sekä henkilökohtaisesta ja kodin puhtaudesta, paikallisliikenteen käytöstä, sanomalehden tilauksesta, televisioluvasta, puhelimen käytöstä ja harrastus- ja virkistystoiminnasta aiheutuvat menot sekä

vastaavat henkilön ja perheen jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvat menot.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä syyskuuta 2006.

Lakia sovelletaan sen voimaantulon jälkeen tehtäviin toimeentulotukea koskeviin päätöksiin.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Helsingissä 7 päivänä lokakuuta 2005

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Peruspalveluministeri *Liisa Hyssälä*

*Liite
Rinnakkaisteksti*

Laki

toimeentulotuesta annetun lain 7 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan toimeentulotuesta 30 päivänä joulukuuta 1997 annetun lain (1412/1997) 7 §:n
2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

7 §

Huomioon otettavat menot

Perusosalla katettaviin menoihin kuuluvat ravintomenot, vaatemenot, vähäiset terveydenhuoltomenot sekä henkilökohtaisesta ja kodin puhtaudesta, paikallisliikenteen käytöstä, sanomalehden tilauksesta, televisioluvasta, puhelimen käytöstä ja harrastus- ja virkistystoiminnasta aiheutuvat menot sekä vastaavat henkilön ja perheen jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvat menot. *Lisäksi perusosaan sisältyy seitsemän prosenttia tarpeellisen suuruisesta asumistukilain (408/1975) 6 §:ssä tarkoitettujen asumismenojen määrästä.*

Ehdotus

7 §

Huomioon otettavat menot

Perusosalla katettaviin menoihin kuuluvat ravintomenot, vaatemenot, vähäiset terveydenhuoltomenot sekä henkilökohtaisesta ja kodin puhtaudesta, paikallisliikenteen käytöstä, sanomalehden tilauksesta, televisioluvasta, puhelimen käytöstä ja harrastus- ja virkistystoiminnasta aiheutuvat menot sekä vastaavat henkilön ja perheen jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvat menot.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä syyskuuta 2006.

Lakia sovelletaan sen voimaantulon jälkeen tehtäviin toimeentulotukea koskeviin päätöksiin.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.
